

POGUMNO DELO DEŽELNEGA INŠTITUTA ZA ZGODOVINO OSVOBODILNEGA GIBANJA

Nacionalizem in neofašizem v političnem boju na vzhodni meji v letih 1945-1975

Restavracija meščanskega konservatizma in nacionalizma pod anglo-ameriško vojaško upravo - Napadi na demokratično gibanje - Trikoloristično nasilje v Beneški Sloveniji - Resolucija Informbiroja v pomoč italijanskemu nacionalizmu

Nazionalismo e neofascismo nella lotta politica al confine orientale 1945-75

Fotografija, ki prikazuje delavce pri delu na obnovi mesta Trst po drugi svetovni vojni.

ne pogodbe in ustanovitve Svo-
bodnega tržškega ozemlja 1947.
Nato obdobje do londonskega spo-
razuma 1954 in končno najdalj-
še obdobje do osimskega spo-
razuma, ki dokončno zaključuje bit-
ko za mejo. Vsako obdobje ima
svoje značilnosti, katerim se na-
cionalizem in neofašizem prilaga-
jata ohranjajo pri tem svojo re-
akcionarno družbeno bit. Čeravno
je neofašizem, zlasti v prvem ob-
dobju po vojni, po svojem vplivu
in potencialni družbeni vlozi pre-
vladujoč (nacionalizem - fašizem),
kot stranka MSI pa ne dosega
več tako množične podpore. V Tr-
stu je bil najmočnejši l. 1958, ko
je z blizu 30.000 glasovi dosegel
tretje mesto. Po londonskem spo-
razumu je v italijanskem politič-
nem življenju in v vodilni drž-
javni strukturi Italije postopno
začel prevladovati realizem, kar
je končno privedlo do osimskega
sporazuma, ki odpira novo zgo-
dovinsko poglavje v odnosih med
Italijo in Jugoslavijo. Osimski
sporazum pomeni udarec neofaši-

zmu in okrepitev italijanskih de-
mokratičnih sil.
Publikacija Inštituta za zgo-
dovino osvobodilnega gibanja v Fur-
laniji in Julijski krajini je po-
membna zgodovinska dokumenta-
cija, kateremu posveča svoje stra-
ni, tako po svoji idejni zasnovi,
bogatstvu podatkov in težnji pri-
kazati objektivno podobo dogajanj
v tem času, ne samo v zvezi z
nacionalizmom in neofašizmom,
temveč tudi v kontekstu medna-
cionalnih odnosov, kar se mi zdi
še posebno pomembno. Je dejans-
ko obracun z nacionalizmom in
fašizmom, hkrati pa gradi nove
progressivnejše premise v medlo-
veskih odnosih nasploh. Vsekakor
gre avtorjem vse priznanje za
temeljito in lahko rečem tudi po-
gumno delo. Publikacija nakazu-
je potrebo po poglobljeni in kom-
pleksnejši raziskavi in obravnavi
tudi vnega obdobja v Julijski
krajini z vseh aspektov, tako na-
cionalnih kot socialnih. Zeleti je,
da bi se inštitut resnično lotil
tega dela.

BRANKO BABIČ

Pred kratkim je deželni Inštitut
za zgodovino osvobodilnega giba-
nja v Furlaniji - Julijski krajini
(Istituto regionale per la storia del
movimento di liberazione nel Friuli
- Venezia Giulia) z gornjim na-
slavom izdal obširno publikacijo,
ki na zanimiv in prepričljiv način
prikazuje pogoje nastanka in raz-
voja neofašizma po vojni v deželi
Furlaniji - Julijski krajini. Publi-
kacija obsega dve knjigi, ki imata
skupaj čez 800 strani relativno
drobne tiska. Prva (obširnejša)
obravnavajo tržaško področje, dru-
ga Furlanijo, Goriško in področje
Tržica.

Zamisel o takšni publikaciji ima
svojo predzgodovino. Bilo je ne-
posredno po fašističnem atentatu
na Trgu della Loggia v Bresciji, ki
je povzročil številne žrtve med u-
deleženci mirne antifašistične ma-
nifestacije, ko je deželni svet
Furlanije - Julijske krajine 24. ju-
nija 1974 sprejel sklep, s katerim
je poveril uradu predsedstva sve-
ta, da v sodelovanju z lokalnimi
institucijami, sindikati in drugimi
množičnimi organizacijami, zbere
podatke o aktivnosti vseh fašistič-
nih in protifašističnih organizacij.
Na osnovi tega sklepa je predse-
stvo deželnega sveta imenovalo
delovno skupino, ki je zbrala te
podatke za obdobje 1969-74 in ki
pričajo o širini in težini pojave
neofašizma. Ti podatki so bili ob-
javljeni v posebni reviji deželne
ga sveta. Glede na širino pojave
neofašizma in njegove zločinske
dejavnosti, ki s strategijo nape-
tosti teži k rušenju obstoječih de-
mokratičnih institucij in glede na
potrebo po temeljitejši osvetlitvi
samega pojave neofašizma in nje-
gove družbene biti, je bila zaupa-
na naloga deželnemu Inštitutu za
zgodovino osvobodilnega gibanja
v Furlaniji - Julijski krajini, da
s podrobno zgodovinsko raziskavo
prikazuje mednarodne in oddaljene
vzroke neofašizma in njegove
družbene okvire in nagibe.

Inštitut je nalogo sprejel in v
relativno kratkem času objavil ob-
širno delo. Kljub temu, da je na
publikaciji delala skupina avtor-
jev - zgodovinarjev in publicistov,
je delo po zamisli in konceptu e-
notno in kot rdeča nit se prebija
osnovna misel - nacionalizem in
iredentizem kot izhodišče neofa-
šizma, ki je s svojo skrajno re-
akcionarno družbeno bit, nosilec
politične najkonservativnejših slo-
jev meščanstva.

Politika ZVU prva spodbuda neofašizmu

Vojaško in politično poražen je
fašizem po prihodu anglo-ameriš-
kih čet in uvedbi njihove vojne
uprave na Tržaškem začel ponov-
no dvigati glavo. Prve pobude je
neofašizem dobil prav v politiki
anglo - ameriške vojne uprave.
«Giornale Alleato», glasilo «Allied
Information Services» v italijanski-
ni, je sicer o vprašanju teritorial-
ne pripadnosti Julijske krajine
skušal biti nevtralen, je pa vse
svoje pisanje uglašil na antikomu-
nistično struno in s tem naznanil
restavracijo stare oblasti. Bil je
to začetek hladne vojne. S tem je
bila ustvarjena klima za razmah
italijanskega nacionalizma in so-
vinizma, ki je v svojem vzponu
zavzel naravnost apokaliptične o-
blike in razsežnosti, kar je pogo-
jevalo nastanek in razvoj neofa-
šizma. Ta razvoj je v knjigi po-
dan s prikazom italijanskega me-
ščanskega tiska, ki je po vojni
izhajal v Trstu kot tolmač politi-
ke posameznih političnih skupin,
ki so se postopno oblikovale v
stranke, med katerimi je bila tu-
di neofašistična MSI - movimen-
to sociale italiano - italijanski
socialno gibanje. Skupni imenova-
lec tega tiska je bila «obramba
italijanstva» pred «sovansko ne-
varnostjo». Na tem idejno - poli-
tičnem podstavku so se gradile
najbolj gorostasne teorije o manj-
vrednosti slovanske rase in o su-
periorni dvatisočletni italijanski
kulturi, kar je v končni konse-
kvenci vodilo v skrajni razizem in
opravičevanje agresivnosti fašiz-
ma v preteklosti ter zahtevi po
ponovni vrnitvi vse Julijske kra-
jine Italiji.

Vloga tiska

Tako uglaseni zbor italijanskih
meščanskih strank, v katerem je,
ne na zadnjem mestu, sodeloval
tudi italijanski kler s škofom San-
tinom na čelu, je ustvaril izred-
no ugodne pogoje za nastanek in

razvoj neofašizma. V vse štruk-
ture javnega življenja, v politiko
in upravo, se je vrnila plejada
starih fašistov in kolaboracionis-
tov nemškega nacizma. V ured-
ništvu časopisov so se vrnili pro-
stulisti fašistični novinarji. Ti so da-
jali ton nebrzdani kampanji o «ob-
rambi italijanstva» in ustvarjali
psihozo o ogroženosti italijanske-
ga naroda. Istovetenje nacionaliz-
ma, šovinizma in imperialistične
politične fašizma z interesi nara-
da, je v italijanskem meščanstvu,
obremenjenem z recidivi nacio-
nalistične in fašistične preteklosti,
našlo plodna tla in ga mobilizir-
alo na nacionalističnih in rasistič-
nih pozicijah. Politika naciona-
lizma in iredentizma v preteklosti,
ki je svoj vrhunec dosegla v fa-
šizmu in njegovi imperialistični
ekspanziji proti Balkanu, ekspan-

si velekapital. Trst se je že zgo-
daj razvil v pomembno ekonom-
sko, finančno in industrijsko sre-
dišče. Ta finančno - industrijska
buržoazija je v tržaški politiki
vedno igrala pomembno vlogo. Bi-
la je zvesti podanik Avstro - Ogr-
ske, ki ji je omogočala ekspan-
zijo v širši srednjeevropski pro-
stor in v prekomorske dežele.
Sprejela je prihod Italije in njeno
politiko «Drang nach Osten» kot
zamenjavo za avstrijsko. Bila je
pobudnik tržaškega fašizma, ga
politično in finančno podpirala.
Računala je z imperialistično ek-
spanzijo fašistične Italije na Bal-
kan, s čimer bi se ji odprlo ši-
roko področje vlaganja njenega
kapitala. Vojaški poraz te impe-
rialistične politike italijanskega
fašizma jo je prizadel, vendar se
ji je ob zasedbi Julijske krajine

Trikolorizem v Beneški Sloveniji

Za Furlanijo se avtorji poslužu-
jejo podobne tehnike in metode
prikaza nastanka in razvoja neofa-
šizma, le da v Furlaniji izstopa-
jajo nekatere posebnosti. Furlan-
ski nacionalizem in neofašizem je
usmerjen bolj na notranjo fronto.
Poudarjanje jugoslovanske nevar-
nosti in obrambe vzhodne meje
mu služi za okrepitev svoje akci-
je proti italijanskim progressivnim
silam. (V posebnem položaju je
Beneška Slovenija.) Italijansko
odporniško gibanje je bilo v Fur-
laniji najmočnejše. Po kapitulaci-
ji fašistične Italije se je tu raz-
vilo močno garibalbinsko gibanje,
kar pričajo številne garibalbinske
brigade in divizija Natisone. Te
oborožene enote so čestokrat so-
delovale s slovenskimi partizani
v bojih proti Nemcem in fašis-
tom. Divizija Natisone je za ne-
kak časa prešla celo pod opera-
tivno poveljstvo IX. korpusa NO
VJ. Furlanski delavci, koloni in
spolninarji, kmečki dninarji so z
velikimi simpatijami gledali na o-
svobodilni boj in revolucijo jugo-
slovanskih narodov. V tem boju
so začutili lastno moč in idejo o
svobodi. Garibalbinske brigade
so bile nosilke te osvobodilne
ideje in njihova oborožena sila.
To je bila v bistvu razredna opre-
ditev furlanskih delavnih mno-
žic.

Kot protitutež garibaldecem so
bile ustanovljene oborožene enote
«Osoppo». Pod imenom odporniš-
ta so enote «Osoppo» imele predvsem
nalogo omejevanje moč garibal-
decov in jih v skrajnem primeru
z oboroženo silo napadati. V tej
funkciji se niso pomislili sode-
lovati z nemškimi okupatorji. O
tem pričajo dogodki v zvezi s
Porzansom in povojnem političnem
obračunu z garibaldinci - areta-
cije, procesi in obsodbe na dol-
goletne ječe borec proti fašizmu.
Oborožene enote «Osoppo» so de-
jansko imele mnoge atribute ita-
lijanskega belogardizma. Takšna
so pač zgodovinska dejstva.

Na tej politični osnovi nastopa
neofašizem po vojni v Furlaniji.
Sicer pa sledimo dogodkom, ki jih
opisuje knjiga. Anglo-ameriške za-
sedbene oblasti so formalno na-
stopale kot pomirjačice sile na
vzhodni italijanski meji, dejansko
pa so od vsega začetka delovale
v smeri krepitve konservativnih
sil v Furlaniji in restavracije sta-
re oblasti. Na odgovorna mesta
v upravi in v javnem političnem
življenju so začeli prihajati mno-
gi fašisti, ki so se v prvem hipu
po končani vojni poskrili. V senci
anglo-ameriških zasedbenih obla-
sti se je ustanovil «III. korpus do-
brovolcev svobode» z deklarirano
vlogo obrambe vzhodne meje, de-
jansko pa naperjen proti progressiv-
nim silam. V enote tega korpusa
so se rekrutirali bivši osoppovci
in deklarirani antikomunisti. Nje-
gove enote so vršile napade na
demokratične organizacije in u-
stanove in na znane garibaldin-
ce in komuniste. To politiko je
vsakodnevno napajal meščanski
tisk in, podobno kot na Tržaškem,
stopnjeval nacionalistično kampa-
njo proti «sovanski nevarnosti»
in domačim «izdajalcem» iz vrst
garibaldincev. Ravno tako so so-
dišča osvobajala fašiste in obso-
dila protifašistične borce. Klima
za razvoj neofašizma je bila tako
več kot ugodna.

Posebno težke trenutke je v tem
času doživljala Beneška Sloveni-
ja. Skupine neofašistov, «dobro-
volcev svobode», so napadale slo-
venske vasi, požigale, prepevale
in ubijale slovanske ljudi. Niso se
ustavljali niti pred duhovniki. Ta-
ko so namreč potrjevale «italijan-
stvo» Beneške Slovenije. Marta
Ivašič je zbrala znane primere
terorističnih dejanj fašistov za
obdobje 1945-53, ki tako zbrana
skupaj grozotno učinkujejo in da-
jejo svojo težino tedanje situacije.
Podatke je zbrala predvsem iz
časopisov, ki so o teh dogodkih
poročali: Primorski dnevnik, So-
ča in Matajur.

Publikacija prinaša seznam raz-
nih italijanskih političnih, kultur-
nih, športnih, bojevnihskih organi-
zacij in združenj, zlasti za tržaško
področje, ki so bili središča na-
cionalistične gonje in kjer so se
v raznih obdobjih kulminacije ita-
lijanskega šovinizma po vojni or-
ganizirala številna neofašistična
nasilja, napadi na slovanske in i-
talijanske demokratične ustanove,
od koder so startale pretepaške
(skvadristične) skupine na akcije
proti antifašistom. V vseh teh or-
ganizacijah je neofašistični MSI
imel svoje ljudi in svoj politični
vpliv. Poseben seznam kronološko
naštevava vsa nacionalistična in neofa-
šistična nasilja v obdobju od
12. junija 1945 pa do konca l.
1968. Ta zajetni seznam na sko-
raj 120 straneh je izreden doku-
ment, ki sam po sebi govori o
idejnih pobudah, metodah in ci-
ljih neofašizma in hkrati o tole-
rantni politiki obstoječih oblasti
do akterjev te zločinske dejavnosti.

Nacionalizem v Gorici

Gorica, tesno objeta od kom-
paktno slovenskega ozemlja, z
močno slovensko prisotnostjo v
samem mestu (neposredno pred
prvo svetovno vojno je bila na-
cionalna sestava prebivalstva v
mestu - med Slovenci in Ita-
lijani - 50-50), je za italijanski

nacionalizem predstavljala nekoli-
ko težji primer, kajti «italijan-
stvo» Gorice ni bilo tako na dla-
ni. Zahvaljujoč mednarodni pod-
pori, ki jo je Italija uživala pri
zapadnih zavezniških, je mirovna
pogodba prisodila Gorico Italiji.
Ob podpori anglo-ameriških zased-
benih oblasti tudi Gorica doživ-
lja proces restavracije stare ob-
lasti, razmah nacionalizma in so-
vinizma, fašistična nasilja in na-
stanek neofašizma. Publikacija
na ta proces nazorno s konkre-
tnimi prikazi osvetljuje.

Resolucija Informbiroja pomoč neofašizmu

V Tržicu (Monfalcone) se je
boj z italijanskim nacionalizmom
razvil v odkrit razredni spopad.
Močan delavski razred Tržica,
povezan z delavnimi kmeti za-
ledja, je takorekoč kompaktno so-
deloval v osvobodilnem boju in
revoluciji. Po zmagi je uvedel
svojo oblast in prevzel tovarne v
upravljanje. Zato se je krčevito
upri kontrarevoluciji, ki je nasto-
pala v nacionalni barvi in v ime-
nu obrambe «italijanstva». Silo-
vito je branil pridobitve revoluc-
cije do 1948. leta, ko je resolu-
cija Informbiroja strla njegovo
moč in enotnost. Tudi publika-
cija zaključuje obravnavo tega
področja z l. 1948. Avtorja, ki ob-
ravnavata to področje, po skrbni
analizi dogodkov zaključujeta z
ugotovitvijo, da si je tržaški pro-
letariat v svojem boju postavil
preveč dalekosežne cilje, kar real-
na domača in mednarodna situa-
cija ni dopuščala, da je boj za
ohranitev svojih revolucionarnih
pridobitev povezoval s teritorialno
pripadnostjo in da je zato ostal

osamljen in seveda poražen. Ne
vem, če je v tem vsa resnica.
Tržaški proletariat je v zmagoviti
revoluciji že dosegel te «daleko-
sežne» cilje in je te dosežke kr-
čevito branil pred nastopajočo
kontrarevolucijo. Verjetno se ne
da s tako površno in enostavno
ugotovitvijo zgodovinsko pravilno
ovrednotiti takratni boj tržških
delavcev. Vsekakor ni mogoče ta-
kratno situacijo ocenjevati z da-
našnjimi merili.

V obširnem tekstu se večkrat
srečamo s trditvijo, da je Jugo-
slavija imela pretirane zahteve
po Julijski krajini, da je zahteva-
vala predele ozemlja s pretežno
italijansko večino in celo ozem-
lje, ki je bilo kompaktno ita-
lijansko. Težko je sprejeti tako
trditev. Meni da nihče od dobro-
namernih ljudi ne misli, da bi Wil-
sonova razmejitevna črta mogla
zadovoljiti Jugoslavijo. Dejstvo
je, da so kljub «pretiranim» zahtevam Jugoslavije ostali kom-
paktno slovenski predeli pod I-
talijo: Beneška Slovenija, ozem-
lje od Barkovlj do Tržica, ves
tržaški Kras in Breg in ves ob-
mejni predel do Gorice. Kompakt-
nega italijanskega ozemlja v Ju-
lijski krajini ne poznam. Res je,
da je italijanska večina bila v
večjem številu mest v Istri. Ven-
dar je bil povsod prisoten v več-
jem ali manjšem številu tudi slo-
vanski živelj. Te pripombe nima-
jo namena sprožati polemiko ob
tej publikaciji. Navajam jih bolj
kot razmišljanje in potrebo po
poglobljeni razpravi o teh vpra-
šanjih v bodoče.

Osimo - udarec neofašizmu in nacionalizmu

Vsa ta problematika je prika-
zana po posameznih obdobjih in
sicer od 1945 do sklenitve mirov-

Telefon nam prihrani tovor enega supertankerja na teden.

Tehniki pri vzdrževanju telefonskih linij. Vsak dan se investirajo 4 milijarde za čim boljši prenos tvojega glasu kamor želiš.

Pomisli le, kolikokrat po zaslugi enega telefonskega pogovora ti ni treba hoditi, pisati, pošiljati koga, naročati, obiskovati, potovati.

Pomisli, koliko energije in koliko potovanj si prihraniš s telefonom. Za to uslugo skrbi 300.000 oseb, na tisoče radijskih vez, 80 milijonov kilometrov telefonskih linij. Vrh tega se investira na tisoče milijard.

Da bi pomagali nam vsem pri občevarju, varčevanju s sredstvi, časom, potovanji, energijo. Tudi zato je telefon javna dobrina. Za vse.

Telefon. Tvoj glas

